

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ

Тетяна ХРІНЕНКО (Кіровоград)

В статті визначено значення формування творчого потенціалу під час професійної підготовки майбутніх вчителів технологій, проаналізовано зміст поняття «творчий потенціал учителя технологій».

В статье раскрывается значение формирования творческого потенциала будущего учителя технологий во время профессиональной подготовки, проанализирован содержание понятия «творческий потенциал учителя технологий».

Ключові слова: творчість, педагогічна творчість, творчий потенціал, творча діяльність, технологія.

Сучасний учитель систематично має здобувати й узагальнювати нові знання, володіти новітніми технологіями та вміти їх застосовувати так, щоб в учнів формувалися вміння співставляти, систематизувати, використовувати їх у житті. Перед вищою педагогічною освітою стоїть завдання, окрім надання певних знань, умінь і навичок студентам, розвивати у майбутніх учителів творчі здібності, формувати їх творчий потенціал. Це насамперед пов'язане з оновлення трудової підготовки в загальноосвітніх навчальних закладах України та розвитком освітньої галузі «Технологія», зростанням ролі вчителя технологій у розвитку творчих здібностей учнів.

Метою статті є обґрунтування необхідності організації творчої діяльності майбутнього викладача технологій з метою формування його творчого потенціалу.

Проблема творчості майбутніх учителів розглядається в наукових доробках О. Антонова, В. Загвязинського, Л. Кекух, В. Кан-Калика, М. Поташника, С. Сисоєвої та ін.; готовність майбутнього вчителя до творчої діяльності досліджували В. Васенко, О. Гришина, Л. Мільто,

В. Моляко, В. Сирота, Л. Спірін та ін.; дослідженню ефективних форм і методів розвитку творчих здібностей майбутніх учителів присвячені роботи Г. Костюка, О. Леонтьєва, Ю. Пелех, та ін.

Специфіка педагогічної творчості вчителя, її відмінність від інших видів творчої діяльності полягає в тому, що об'єктом педагогічної творчості є особистість дитини, а результатом – формування цієї особистості. Педагогічна творчість як пошуковий, інноваційний процес створення і перетворення особистості вихованця виявляється, з одного боку, в науковій діяльності педагога (спрямованій на розробку нових технологій навчання і на самовдосконалення вчителя), з іншого – в творчій педагогічній роботі (оригінальне розв'язання педагогічних завдань, розробка нових педагогічних методів, прийомів, застосування педагогічного досвіду в нових умовах, удосконалення системи роботи з учнями, імпровізація в педагогічному процесі). Під час роботи з учнями вчитель передбачає педагогічні ефекти, впливає на уяву, увагу, пізнавальну діяльність учнів, а також звертається до педагогічного перевтілення, що робить його діяльність творчим процесом.

Процес професійної підготовки вчителів технологій, їх готовності до організації творчого процесу під час проведення занять, здійснюється в умовах педагогічних вищих навчальних закладів.

На сучасному етапі проблема творчого потенціалу розкривається в дослідженнях Д. Б. Богоявленської, А. В. Брушлінського, І. П. Волкова, Г. В. Глозової, А. Б. Коваленко, І. В. Куришевої, Н. В. Кузьміної, А. Н. Лука, О. М. Матюшкіна, І. П. Манохи, В. О. Моляко, А. В. Поденка, С. М. Симоненко, О. Л. Яковлевої та ін.

Н. Ю. Посталюк розглядає творчий потенціал особистості як інтегрований прояв самих різних якостей особистості і вважає, що творчу особистість визначають не тільки високий творчий потенціал, але й ступінь її активності в його реалізації [4, 50].

Прибічники аксіологічного підходу визначають творчий потенціал як комплекс задатків, відпрацьованих умінь та навичок, здатність до дії та міру її реалізації в певній сфері діяльності (В. І. Гінецинський, М. С. Каган, О. В. Кір'якова).

Аналіз наукових доробок дозволив з'ясувати, що поняття «творчий потенціал особистості» розглядається дослідниками як: рівень інтелектуальних, емоційних, вольових, фізичних можливостей, трудових практичних навичок та вмінь (В. Моляко); сфера позитивної динаміки всіх властивостей особистості (В. Овчинников); величина, що характеризує потенційну енергію суб'єкта творчості, його силу, міць (С. Клепіков); діяльність, у якій відображається характер взаємозв'язку всіх здібностей людини (П. Кравчук).

Творчий потенціал – це складна структура, яка включає систему культурологічних, професійно-педагогічних знань, широку загальнокультурну ерудицію, генетично задане обдарування, образне мислення, гуманітарний світогляд, здатність моделювати різноманітні способи творчої діяльності та емоційну культуру (В. Алфімов, В. Андреев, М. Євтух, І. Харламов та інші).

Якщо виходити із змісту поняття «потенціал», який включає в себе приховані можливості і внутрішні сили індивіда, то поняття «творчий потенціал» як категорія соціальної філософії відображає природжені нахили і задатки здібностей людини до того чи іншого виду творчості, які проявляються за сприятливих соціальних умов і лежать в основі особливої форми пізнання і перетворення навколишнього світу – творчої [5, 23].

Аналіз наукових джерел також засвідчує, що бракує системних досліджень, присвячених формуванню творчого потенціалу саме майбутніх учителів технологій. Попри велику значущість та необхідність формування творчого потенціалу вчителів технологій.

Важливою особливістю професійної підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі є наявність певної системи, яка забезпечує надання студентам необхідної суми знань, формування професійних умінь та навичок. Підготовка майбутнього вчителя технологій повинна здійснюватися за впорядкованою системою, що має забезпечувати теоретичну та практичну підготовку майбутніх учителів технологій [3].

В основі освітньої галузі «Технологія» лежить предметно-перетворювальна діяльність особистості в матеріальному світі, спрямована на створення навчального середовища, розкриття і розвиток у студентів здібностей до проектування та виготовлення виробів, ознайомлення в процесі роботи з різними матеріалами та іншими ресурсами. Відповідно до вимог сучасного розвитку суспільства «Технологія» є інтегративною освітньою галуззю, яка синтезує наукові знання здебільшого з математики, фізики, хімії, біології, екології, безпеки життєдіяльності, дизайну, економіки, основ правознавства і висвітлює їх прояв у роботі промисловості, транспорту, зв'язку, будівництва, сфери надання послуг, ведення домашнього господарства, культури побуту й інших напрямів життєдіяльності сучасної людини.

Саме у цьому процесі у майбутніх учителів технологій формуються навички творчої діяльності які є основою ефективної роботи з учнями основної школи з метою збагачення їхнього творчого потенціалу в процесі експлуатації машин, практичної технології обробки матеріалів при вивченні навчального предмета «Технології». Відтак, перед учителем технологій постає завдання не лише навчити кожного учня

сукупності трудових операцій та прийомів, а й сформувати творчої особистість, здатну швидко адаптуватися до стрімких змін у сучасному техногенному середовищі.

Виняткове місце у структурі творчого потенціалу особистості займає здатність образного мислення, яка, зберігаючись впродовж життя людини, проникає в особистісний ідеал, а через нього – в інтереси, цілі, мету, потреби, які трансформуються у мотиви творчої активності особистості. Образне і абстрактно-теоретичне мислення є різними сторонами єдиного процесу, адекватними способами пізнання різних сторін об'єктивної реальності.

Не слід поза увагою залишати творчу діяльність як сфера реалізації творчого потенціалу та творчий продукт як результат даної реалізації з характеристиками їх основних критеріїв.

До внутрішніх чинників, що впливають на формування і реалізацію творчого потенціалу особистості, належать: природні передумови (задатки, загальна обдарованість); досвід (знання, уміння, навички); характерологічні особливості (самостійність, ініціативність, вольові якості тощо); мотиваційні показники (цілепокладання, самопрограмування, саморегуляція). При цьому відзначено провідну роль характерологічних якостей, що виконують функцію засобів впливу відносно природних обдарувань, допомагаючи перетворенню останніх у творчу діяльність [1, 17].

На основі аналізу феномена «творчий потенціал» як об'єкта наукових досліджень Л. Я. Яренчук визначає сутність поняття «творчий потенціал майбутнього вчителя технологій», як складної інтегративної особистісно-професійної якості, що сприяє розкриттю прихованих технолого-педагогічних здібностей та професійно важливих властивостей студента і виявляється у фаховій спрямованості на креативну педагогічну діяльність [6].

До педагогічних умов, за якими відбувається процес формування творчого потенціалу студентів можна віднести:

- актуалізація творчого потенціалу студентів у процесі вивчення фахових навчальних дисциплін;
- організація креативно-діалогового навчання, спрямованого на формування творчого потенціалу студентів;
- педагогічно доцільне насичення процесу фахової підготовки спеціаліста інноваційними технологіями;
- стимулювання активності майбутнього вчителя технологій щодо вияву набутих умінь і навичок творчої роботи в процесі педагогічної практики [2].

У структурі творчого потенціалу майбутніх учителів технологій виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивно-креативний та

рефлексивно-діяльнісний компоненти. Так, до складу мотиваційно-ціннісного компонента входить система педагогічних цінностей, орієнтацій і переконань, включених у цілісний навчально-пізнавальний процес; фахова позиція студента; мотивація на творчу педагогічну діяльність. Критеріями його сформованості та показниками їх вияву було виокремлено такі: позитивно-активне ставлення до обраної спеціальності (емоційна привабливість та позитивна мотивація фахової діяльності) і фахова спрямованість (ціннісні орієнтації, схильність до типу професій «людина-людина») [6].

Зважаючи на те, що провідну роль у формуванні досліджуваної особистісно-професійної якості відіграє творче застосування набутих знань, умінь і навичок, наступним компонентом творчого потенціалу майбутнього вчителя технологій було визнано когнітивно-креативний, критеріями сформованості та показниками вияву якого було визначено: обсяг технологічно-педагогічних знань, умінь і навичок (зі збагачення творчого потенціалу учнів, з розв'язання нестандартних педагогічних ситуацій) і своєрідність вияву творчих здібностей (творче технічне мислення та уява).

У структурі творчого потенціалу майбутнього вчителя технологій виокремлено ще й рефлексивно-діяльнісний компонент, адже діяльність слугує засобом самореалізації майбутнього фахівця в особистому та суспільному житті. Відзначимо, що саме діяльнісна складова творчого потенціалу є наскрізною, має тісний взаємозв'язок з іншими компонентами творчого потенціалу майбутнього вчителя технологій, оскільки саме через неї формується позитивна мотивація щодо майбутньої фахової діяльності, виявляються творчі здібності, формується когнітивна складова. Критеріями сформованості та показниками вияву означеного компонента було визнано: результативність особистісно-професійного впливу (адекватність самооцінки, стиль самоактуалізації) та професійно важливі якості (вольова саморегуляція, творча активність).

Високий рівень сформованості творчого потенціалу майбутніх учителів технологій передбачає наявність у студентів системних і фундаментальних фахових знань та вмінь; володіння прийомами організації творчої діяльності, наявність міцних знань про закони творчості й винахідництва; сформованість адекватної самооцінки, прагнення до самоактуалізації; критичний підхід до результатів своєї діяльності, незалежність і обґрунтованість поглядів і міркувань; наявність високого рівня розвитку творчого технічного мислення та уяви; студенти мають яскраво виражену фахову спрямованість на тип професій «людина-людина»; наявність чітких знань про закони творчості й винахідництва; високий рівень сформованості внутрішньої мотивації на досягнення творчих результатів у майбутній професії, прагнення до

самореалізації; високий рівень креативності як особистісної якості. Такі студенти характеризуються наявністю широкого спектру творчих можливостей, який зростає при стабільно позитивному ставленні майбутнього педагога до вияву творчості в технологічно-педагогічній діяльності інших, віри в себе та власні можливості [2].

Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя технологій розглядається нами як діалектичний процес становлення та формування структурних компонентів творчого потенціалу майбутнього вчителя за умови вирішального впливу цілеспрямованої внутрішньовузівської підготовки до розвитку творчого потенціалу у процесі духовно-творчого збагачення навчальних відносин, створення розгалуженої системи професійно-творчого самовиявлення в освітньому середовищі ВНЗ.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Карпова І. Г. Соціально-педагогічні чинники виявлення творчого потенціалу студента у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу / І. Г. Карпова // Соціалізація особистості : [зб. наук. праць / за заг. ред. проф. А. Й. Капської. – Том XXXI. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – С. 166–180.
2. Коваленко Л. Г. Деякі аспекти проблеми формування у вищій школі творчого потенціалу фахівця технологічної освіти / Л. Г. Коваленко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси – 2009. – С.53-57.
3. Мироненко Н. В. Особливості проблемного навчання щодо розвитку творчо-інтелектуальних здібностей учнів на уроках технологій / Н. В. Мироненко // Наукові записки. – Випуск 82. – Серія : Педагогічні науки : в 2 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, – 2009 – Ч. 1. – С 69-75.
4. Посталюк Н. Ю. Творческий стиль деятельности. Педагогический аспект. Изд.-во Казанский университет, 1989. – 205с.
5. Шпачинський І. Л. Технічна творчість у світлі концепції розвиваючого навчання // Матеріали 4-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Творчість як предмет міждисциплінарних досліджень та навчання». – Київ: НТТУ «КПІ», 1997. – С. 61.
6. Яренчук Л. Г. Випереджувальний розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя технологій: деякі результати експериментального дослідження / Л. Г. Яренчук // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: 36. наук. пр. – Одеса. – 2011р. – №1-2. – С.187-192.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Хріненко Тетяна Вікторівна – завідувача швейною майстернею, кафедра загально технічних дисциплін та методики трудового навчання КДПУ ім. В.Винниченка.

Коло наукових інтересів: дослідження проблем професійної підготовки вчителів технологій.